សរសេរដោយ ឧប សៅ សង្ហា

ថ្ងៃទី ៣ មីនា ឆ្នាំ ២០១៥

ឆាត្ នៃព្រឹត្តការណ៍ ថ្ងៃទី ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០

មាតិការឿង

អត្ថវត្ថុ

សេចក្តីផ្តើម	2
ធាតុ នៃកំណើត ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម (១៩៥៥-១៩៧០)	3
ធាតុ នៃកំណើត របប សាធារណរដ្ឋខ្មែរ (១៩៧០-១៩៧៥)	6
សេចក្តីសន្និដ្ឋាន	19

ធាតុ នៃ ព្រឹត្តការណ៍ ថ្ងៃទី ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០

សេចក្តីផ្តើម

ជាបឋម យើង យល់ឃើញថា ព្រឹត្តការណ៍ ១៨មិនា ឆ្នាំ ១៩៧០ មិនមែនជា បដិវត្តន៍ នោះឡើយ ព្រោះ វាកើតឡើង ដោយមានច្បាប់ ជាមូលដ្ឋាន ដែលយើង សាកល្បង ធ្វើវិភាគ ជាគតិយុត្ត ដូចខាងក្រោមនេះ។

តែយើងគួរពិចារណាដែរ អំពីធាតុនៃបដិវត្តន៍ ទុកជា គំនិតទូទៅ។ យើងដឹងថា បដិវត្តន៍មានធាតុពីរយ៉ាង៖ បដិវត្តន៍ នយោបាយ និង បដិវត្តន៍ សង្គម តែបដិវត្តន៍ ទាំងពីរ នេះ ទី១ អាចនាំមក នូវការប្តូរ គ្រោងសង្គម ហើយ ទី២ អាចនាំមក នូវការប្តូរ របបនយោបាយ។ ឧទាហរណ៍ ៖ បដិវត្តន៍ បារាំង ក្នុងឆ្នាំ ១៧៨៩ ជា បដិវត្តន៍ សង្គម កើតចេញមក ពីប្រជាជនបារាំងទាមទារសេរីភាព នាំឲមាន ការប្តូរ របបនយោបាយចាស់ មកជារបបសាធារណរដ្ឋ ; រីឯ បដិវត្តន៍ នៅប្រទេស រុស្ស៊ី វិញ ជាបដិវត្តន៍ នយោបាយ ដឹកនាំដោយចលនានយោបាយ ដើម្បី រំលំរបបរាជានិយម ដើម្បីប្តូរ សង្គមចាស់ មកជា សង្គមកុម្មុយនិស្ត។ តែ ក៏អាចមាន ការប្តូរ គ្រោងសង្គម ឬ របប នយោបាយ ដោយមិនចាំបាច់ យកវិធីបដិវត្តន៍ មកធ្វើជាមធ្យោបាយដែរ។ ការប្តូរបែបនេះ ហៅថា លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ដែលមាន ប្រជាពលរដ្ឋ ជាម្ចាស់អំណាច មានសេរីភាពសម្រេចលើ ជោគវាសនា របស់ខ្លួនឯង ដោយខ្លួនឯង។ បដិវត្តន៍ ជាការប្តូរ ដោយប្រើ កម្លាំង រីឯ លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ វិញ ជាការប្តូរ ដោយប្រើ ចំណូលចិត្ត[1] ដូចមាន នៅក្នុង បដិវត្តន៍ អាមេរិកាំង ដែលគេទុក ជា **អនុបាតុភូត**[2] មួយ អាចប្តូរ សង្គមបានជាជម្រៅ ដោយមិនចាំបាច់ប្រើកម្លាំងហឹង្សា៖ ដូច្នេះ គេអាចដូរ របបនយោបាយ ដោយមិនចាំបាច់ដូរ គ្រោងសង្គម តែ គេក៏អាចដូរ គ្រោងសង្គម ដោយមិនចាំបាច់ដូរ របបនយោបាយ នោះដែរ។ គេអាចឲនិយមន័យរបស់ពាក្យ បដិវត្តន៍ ថាជា **ព្រឹត្តិការណ៍មួយ ដែលមិនដែលមានកើតឡើង តែប៉ុណ្ណោះ** ដោយមិនចាំបាច់ យក បដិវត្តន៍ ដែលធ្លាប់មាននៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ ដូចយ៉ាង បដិវត្តន៍ ម៉ារ្សនិយម ឬ រដ្ឋប្រហារ ជាច្រើន មកធ្វើជា យោង នៃនិយមន័យ នោះឡើយ។ បដិវត្តន៍ពិត មិនមែនជា រដ្ឋប្រហារ, សង្គ្រាមដណ្តើមអំណាច ឬ ការបះបោរ រួចបន្តធ្វើ **សុទ្ធកម្ម**[3], ចាប់ឃុំឃាំងនិងសម្លាប់មនុស្ស ជាយថាហេតុ នោះឡើយ ដូច ពួកកុម្មុយនិស្ត ឬ ពួកអ្នកនិយមអំណាចផ្តាច់ការ គេយកមកធ្វើជា **វិធីប្រតិបត្តិ**[4] របស់គេ។ បដិវត្តន៍ពិតជា ព្រឹត្តិការណ៍មួយ មានកើតឡើង ដើម្បី ស្វែងរក វឌ្ឍនភាព ឲដល់ សង្គម និង ប្រជាពលរដ្ឋ។ គេដឹងថា លទ្ធិកុម្មុយនិស្ត យកពាក្យ បដិវត្តន៍

[1] ចំណូលចិត្ត= Will។
[2] អនុបាតុភូត= ជាការចម្លែក ; Epiphenomenon។
[3] សុទ្ធកម្ម= ការជម្រះ សំអាត ; Purification។
[4] វិធីប្រតិបត្តិ= Procedure។

មកធ្វើជា **ឯកាធិភាព**[5] រួច បញ្ឆោត និងរំលោភ ប្រជាជន ដើម្បី បំរើ ប្រយោជន៍ បក្សកុម្មួយ និស្ត តែប៉ុណ្ណោះ ផ្ទុយនឹង លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ទុក ប្រជាពលរដ្ឋ ជាម្ចាស់អំណាចដែលមានរដ្ឋ ជាឧបករណ៍ របស់ អំណាច បីយ៉ាងះ នីតិបញ្ញាត្តិ, នីតិប្រតិបត្តិ និង តុលាការ។រដ្ឋ ជាឧបករណ៍ របស់ អំណាច ដែលមានប្រជាពលរដ្ឋ ជាអធិបតី វាផ្ទុយពី រដ្ឋ ជាឧបករណ៍ របស់អំណាច បក្សពួក ប្រើ សំរាប់ **និគ្រោះ**[6] ប្រជាពលរដ្ឋ។ រដ្ឋបែបនេះ ហៅថា អនីតិរដ្ឋ គឺគ្រាន់តែជា អង្គការ បង្រ្កាប ឬ ជិះជាន់ របស់ អំណាច តែប៉ុណ្ណោះ។

ក្នុងការសាកល្បងសិក្សា របស់យើង នៅទីនេះ យើងលើក ព្រឹត្តិការណ៍ ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ មក ពិនិត្យ ដើម្បីរកធាតុ គតិយុត្ត នៃ ព្រឹត្តិការណ៍។ តែជាការចាំបាច់ យើងត្រូវ ពិនិត្យ ដោយ សង្កេប នូវ ធាតុ នៃ កំណើត ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម ព្រោះ វាមានទំនាក់ទំនង ដោយចំពោះ ជាមួយ ព្រឹត្តិការណ៍ ១៨ មីនា។

[5] ឯកាធិភាព= Monopoly។
[6] និគ្រោះ= Repress។

១. ធាតុ នៃកំណើត ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម (១៩៥៥-១៩៧០)

បើយោងតាម និក្ខេបបទ ជាផ្លូវការ ជាពិសេស របស់ ពួកសាស្ត្រាចារ្យ បារាំង បង្រៀននៅមហាវិទ្យាល័យនីតិសាស្ត្រ នៅភ្នំពេញ មួយចំនួន សរសេរ នៅក្នុងកំឡុង ឆ្នាំ ១៩៦០ ថា របប សង្គមរាស្ត្រនិយម ជារបប ពិសេសមួយ កើតឡើងពី **ប្រជ្ញាបរិច្ឆិន្ន**[7] របស់ សម្តេចសីហនុ ក្នុង គោលបំណង រក **តុល្យាការ**[8] រវាង **ប្រព័ន្ធ ដឹកនាំជាតិ**[9] ជាមួយនឹង កំពស់ នៃការចេះដឹង របស់ ប្រជាពលរដ្ឋ ដែល សម្តេចសីហនុ ប្រកាសជាផ្លូវការថា ជា «របបនយោបាយ ដែលអាចឲប្រជារាស្ត្រ អាចយល់ងាយស្រួលបាន» ដូច្នេះ ពួកអ្នកការពារ របបនេះ តែងទុកកំណើត របប សង្គមរាស្ត្រនិយម ជា **បដិវត្តន៍ ស្រទន់**[10] គឺ ធ្វើកំណែទម្រង់ របបនយោបាយ ដោយមិនចាំបាច់ ប្តូរ គ្រោងសង្គមខ្មែរ។ សេចក្តីសំអាងមួយទៀត គឺ វិធី ដណ្តើមអំណាច មកកាន់កាប់ តាមលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ គឺ ការបោះឆ្នោត ជាសាកល។ **សណ្ឋាន នៃគំនិត**[11]នេះ ហាក់បីមាន ភាពត្រឹមត្រូវណាស់ តែបើយើងលើកយក **គោលនៃគំនិត**[12] និង **វិធីប្រតិបត្តិ** មកពិនិត្យវិញ យើងឃើញថា សម្តេច សីហនុ ទ្រង់ ប្រើ ការបង្កិតបង្ខំ ជា មធ្យោបាយ ដណ្តើមអំណាចតាមវិធាន គំរាមកំហែង គ្រប់បែបយ៉ាង ដល់ គូបដិបក្ស នយោបាយ របស់ទ្រង់ ដើម្បី ធ្វើឲសម្រេច នូវគោលបំណង របស់ព្រះអង្គ គឺ **ប្រត្យាស្ថាបនា**[13] របប រាជានិយម ផ្តាច់ការ ដែលមានព្រះអង្គជាប្រមុខរដ្ឋ អស់មួយជីវិត ហើយ បន្ទាប ព្រះបិតា របស់ ទ្រង់ ជា ព្រះមហាក្សត្យ អាយ៉ង របស់ព្រះអង្គ គ្មាន បុព្វសិទ្ធិ ជាប្រមុខរដ្ឋ ប្រទេសខ្មែរ នោះឡើយ ព្រោះ សម្តេច សីហនុ បាន ប្រមូល បុព្វសិទ្ធិ នេះ មកកាន់កាប់ទាំងអស់។ ការបោះឆ្នោត ថ្នាក់ជាតិ នាថ្ងៃទី ១១កញ្ញាឆ្នាំ ១៩៥៥ ដែលទុកជា មហាជោគជ័យ របស់ចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម ជា ផល នយោបាយ ផ្តាច់ការ របស់ សីហនុ ដែលព្រះអង្គ រៀបចំឡើង ជាមួយ វរជន មួយក្រុម តាំងពីឆ្នាំ១៩៥២មកម្លេះ។ ដើម្បី ស្ថាបនារបប សង្គមរាស្ត្រនិយម, សម្តេច សីហនុ ត្រូវចាំបាច់រំលាយ របប លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី ឲបោត់សូន្យ តាមកំណែទម្រង់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ នាថ្ងៃទី ១៤ មករា ឆ្នាំ១៩៥៦ ឲស្របនឹង

[7] ប្រជ្ញាបរិច្ឆិន្ន=ប្រជ្ញាពិសេស ; Specific intelligence។
[8] តុល្យាការ= Balance។
[9] ប្រព័ន្ធដឹកនាំជាតិ= System of governance។
[10] បដិវត្តន៍ស្រទន់= Soft revolution។
[11] សណ្ឋាន នៃគំនិត= Shape of the ideas។
[12] គោល នៃគំនិត= Bottom of the ideas។
[13] ប្រត្យាស្ថាបនា= បង្កើតឡើងវិញ ; Restore។

ប្រយោជន៍ព្រះអង្គ រួចទុកវា ជា ឧបករណ៍ ប្រើ ដើម្បី បង្រឹង អំណាចផ្តាច់ការ របស់ ទ្រង់ តែ ប៉ុណ្ណោះ[14]។

ជ័យជំនះ របស់ សម្តេច សីហនុ នៅក្នុង ឆ្នាំ ១៩៥៥ ជា ជ័យជំនះ ធ្វើឲ ជីវិតនយោបាយ សកម្ម ខ្មែរ **ឡើងរឹងលែងប្រែប្រួលបាន**[15] ដូចយ៉ាង **អន្តរធាន**[16] នៃគណបក្សនយោបាយ និង មាន កើត **បុគ្គលិក នយោបាយ**[17] ថ្មី រស់ក្នុងលក្ខណៈ ជាទាសៈ ព្រោះស្រវឹង នឹងស័ក្តិយស លុយកាក់។ បើយើង យកគ្រោងស្ថាប័នមកពិនិត្យ យើងឃើញថាលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ សីហនុនិយម និង នយោបាយ **ប្រជាករ**[18]របស់ ទ្រង់ គឺគ្មានអ្វី ក្រៅពីវិធី សំរាប់ តែរំលាយ **ប្រព័ន្ធ តំណាង**[19] តែ ប៉ុណ្ណោះ។

ការប្តូររបបលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី មក របប ផ្តាច់ការ អាចធ្វើបានតាមតែវិធីពីរយ៉ាងគត់ ៖ បដិវត្តន៍ តាមន័យ នៃបដិវត្តន៍ កុម្មុយនិស្ត ឬ តាមផ្លូវ រដ្ឋប្រហារ។ សម្តេច សីហនុ បានជ្រើសរើស មធ្យោបាយ រដ្ឋប្រហារ។ ទ្រង់ បានធ្វើពីរដង ដែល លោក ផឿង-តុន ទុកជា រដ្ឋប្រហារ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៅក្នុង និក្ខេបបទ ថ្នាក់បណ្ឌិត របស់ លោក[20]៖ ទីមួយ នៅថ្ងៃទី ១៥ មិថុនាឆ្នាំ ១៩៥២ ; ទី២ នៅថ្ងៃទី ១៣ មករា ឆ្នាំ ១៩៥៣។ ទី១ យកតំណែង នាយករដ្ឋមន្ត្រី មកកាន់កាប់ ដោយខ្លួនឯង ក្នុងឋានៈខ្លួនជាព្រះមហាក្សត្រ ; ទី២ រំលាយ ខុសច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញ រដ្ឋសភា។

ដូច្នេះ ការដណ្តើម អំណាច មកកាន់កាប់ របស់ សម្តេច សីហនុ ជា រដ្ឋប្រហារ ប្រើ រាជសក្តិ[21] យក អំណាចគ្រប់បែបយ៉ាងមកធ្វើជា កម្មសិទ្ធិ របស់ខ្លួន។ ការដណ្តើម អំណាចនេះ អាចចាត់ទុក វា ជា វិធី គ្មាន **នីត្យានុកូល**[22] គ្មាន **ធម្មានុរូប**[23]។ នីត្យានុកូល ព្រោះ វាមិនស្របនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ; ធម្មានុរូប ព្រោះ ក្នុង ឋានៈជា ព្រះមហាក្សត្រ អាស្រ័យ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ គ្មានសិទ្ធិ ប្រើ រាជសក្តិ ដែលគ្រាន់តែជា **អំណាច ជានិមិត្តរូប**[24] ដើម្បី យកអំណាច និតិបញ្ញាតនិង និតិប្រតិបត្តិ មក កាន់កាប់។ ទង្វើនេះឯង ដែលជាការបញ្ជាក់ នូវលក្ខណៈ រដ្ឋប្រហារ របស់ សីហនុ ដែល ទ្រង់ យក

---

[14] សុំអាន ការសាកល្បងសិក្សា របស់ខ្ញុំ មានចំណងជើងថា «សកវត្ស អធម៌»។
[15] ឡើងរឹង លែងប្រែប្រួល= Harden។
[16] អន្តរធាន= បាត់ ; Disappear។
[17] បុគ្គលិកនយោបាយ= Political staff។
[18] ប្រជាករ= Popular mass។
[19] ប្រព័ន្ធតំណាង= ប្រព័ន្ធដឹកនាំ ដែលមានអ្នកតំណាងប្រជាពលរដ្ឋ ; Representative system។
[20] La crise cambodgienne – Thèse pour le doctorat (1954) : Laws school of Paris។
[21] រាជសក្តិ= អំណាច ស្តេច ; Royal power។
[22] នីត្យានុកូល=ពេញលក្ខណៈច្បាប់ ; Legal។ លក្ខណៈ ដែលស្របនឹងច្បាប់= Legality។
[23] ធម្មានុរូប= ត្រូវច្បាប់ ; Legitimate។ លក្ខណៈ ដែលមានសិទ្ធិជាមូលដ្ឋាន= Legitimacy។
[24] អំណាចជានិមិត្តរូប= Symbolic power។

វាមក **ប្រើ ជារបៀប និង ជាយន្ត**[25] ដើម្បី ស្វែងរកជោគជ័យ នៃ **ចំណង់ នូវអំណាច**[26] របស់ ទ្រង់ តែប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះ អវត្តមាន ជីវិត នយោបាយ នៅស្រុកខ្មែរ ចាប់មានតាំង ពីឆ្នាំ ១៩៥៥ រហូត មកដល់ ឆ្នាំ ១៩៦៥ ជា ឆន្ទះ របស់ សីហនុ សំរាប់បំផ្លាញលិទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ។ ក្នុង ឆ្នាំ ១៩៦៥ ព្រះអង្គ ប្តូរ របៀប ចុះឈ្មោះ បេក្ខភាព តំណាងរាស្ត្រ ដែលខុសផ្លែកពីមុនៗ គឺថា ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម លែងជ្រើសរើស បេក្ខជន តំណាងរាស្ត្រ ជាមុន រួចដាក់បេក្ខជនទាំងនេះ ឲប្រជាពលរដ្ឋ ជ្រើសយក បុគ្គលណាមួយ ដែលខ្លួនពេញចិត្ត។ ការប្តូរនេះជាសញ្ញាបើក យុគថ្មី នៃ ជីវិតនយោបាយខ្មែរ ដែលអាចចាត់ទុកជា **សេរីការ**[27] មានកំរិតមួយ របស់ សម្តេច សីហនុ តែវាមាន ផលប៉ះពាល់ ខ្លាំងណាស់ ដល់ ជីវិតនយោបាយខ្មែរ ព្រោះរដ្ឋសភា កើតពី សេរីការនេះ លែងមានលក្ខណ: ជា រដ្ឋសភា គោរពផ្គាប់មុខ **កបិចិត្ត**[28] របស់ សម្តេច សីហនុ ហើយបន្ទាប់មក ក្លាយជារដ្ឋសភាព ហ៊ានជំទាស់ចេញមុខ បន្តិម្តងៗ ប្រឆាំង និងនយោបាយសម្តេច សីហនុ។

[25] ប្រើ ជារបៀប និង ជាយន្ត=To use methodically and mechanically។
[26] ចំណង់នូវអំណាច= Desire of power។
[27] សេរីការ= Liberation។
[28] កបិចិត្ត= ចិត្តរប៉ិលរប៉ូច ; Caprice។

២. ធាតុ នៃកំណើត របប សាធារណរដ្ឋខ្មែរ (១៩៧០-១៩៧៥)

យើងអាចចាត់ទុក ព្រឹត្តិការណ៍ ១៨មិនា ជា **ប្រតិកម្ម** ប្រឆាំងនឹង អាកប្បកិរិយា នយោបាយ **អវិចារណ៍**[29] របស់ សម្តេច សីហនុ ក្នុង វិបត្តិ សំខាន់ ដែលជាតិ ជួបប្រទះ។ នៅចំពោះមុខ **អវិចារណ៍ភាព** នេះ លោក លន់-នល់ និង អ្នកអង្គម្ចាស់ ស៊ីសុវត្ថ សិរិមតៈ មានជម្រើស ពីរយ៉ាង ៖ ប្រើកម្លាំង ឬ ប្រើ ច្បាប់។

លោក ឧត្តមសេនីយ លន់-នល់ ដែលជាអតីតៈ ចៅក្រម តែងតែមាន **ទំលាប់ជាយត្ត**[30] យក ច្បាប់ជាមូលដ្ឋាន រកដំណោះស្រាយ នៃបញ្ហា។ តែនៅចំពោះមុខ ករណី សីហនុ, វាមាន ការច្រឡំសំខាន់មួយ ដែលនាំ អ្នកខ្លះ មានមតិថា ការទំលាក់ សម្តេច សីហនុ ពីដំណែង ប្រមុខរដ្ឋ អស់មួយជីវិត ជា រដ្ឋប្រហារ ព្រោះ លក្ខណៈ «អស់មួយជីវិត» ជា «ពិសិដ្ឋ» ឥតអាចនរណា ប៉ះពាល់បាននោះឡើយ តែអ្នកទាំងនោះ ភ្លេចគិតថា ដំណែង របស់ សម្តេច សីហនុ មាន **សភា**[31] ជាអ្នកតែងតាំង ដែលមានចារនៅក្នុង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ កែប្រែ ក្នុង ឆ្នាំ ១៩៦០ ដូច្នេះ អ្វី ដែលកើតឡើងពីច្បាប់ គេអាចយកច្បាប់ ទៅ រំលាយបាន៖ សភា ជា អ្នកតែងតាំង ដូច្នេះ សភានេះ ក៏អាច លុប ការតែងតាំង នេះ បានដែរ។ ដូច្នេះសភា មាន ធម្មានុរូប ពេញលេញ ក្នុងការហូតងារ សម្តេច សីហនុ ពីដំណែង «ប្រមុខរដ្ឋ»។ ទង្វើនេះ មានមូលដ្ឋានច្បាប់ជា គ្រឹះ ជា ទង្វើ ស្របច្បាប់ ដែលគេ ពុំអាចចាត់ទុកវា ជារដ្ឋប្រហារ បាននោះឡើយ។

មុននឹង ធ្វើវិភាគ ជាគតិយុត្ត អំពីការហូតងារ សម្តេច សីហនុ ពីសំណាក់ សភា យើងគួរ លើកយក កត្តានយោបាយ ជាច្រើន មកពិនិត្យ ជាមុនសិន ដើម្បី ឲស្រួលយល់ អំពី ដំណើរ នៃកំណើត ព្រឹត្តិការណ៍ ១៨មីនា។

កត្តា ក្នុង ប្រទេស

ទ្រឹស្តី នយោបាយ របស់ ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម ឬ សីហនុនិយម ទាមទារថា ជា «**សង្គមនិយម ពុទ្ធសាសនា**» ទទួល បរាជ័យ ជាក់ច្បាស់ ដែលតម្រូវចាំបាច់ ឲសម្តេច សីហនុលើកយកវា មកពិនិត្យ ឡើងវិញជាថ្មី នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៦៩ ព្រោះវាជួបប្រទះនឹង វិបត្តិ គ្រប់វិស័យ បង្កើតជា

---

29 អវិចារណ៍= មិនមានហេតុផល, ផ្ទុយនឹងវិចារណញ្ញាណ ; Irrational។

30 ទំលាប់ជាយត្ត= Usually go..។

31 សភា= រដ្ឋសភា និង ក្រុមព្រឹក្សាព្រះរាជអាណាចក្រ។

ផលវិបាក ដល់ ប្រជាជាតិ។ ការពិនិត្យ ឡើងវិញ នេះ ជាកំណើត នៃ រាជរដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ ជាតិ ដែល សម្តេច សីហនុ ស្នើឲ លោក ឧត្តមសេនីយ លន់-នល់ ដឹកនាំ ដើម្បីប្តូរទិសដៅ នយោបាយថ្មី។ រដ្ឋាភិបាល លោក លន់-នល់ ត្រូវបាន រដ្ឋសភា បោះឆ្នោត ប្រគល់សេចក្តី ទុកចិត្តដើម្បី រកដំណោះស្រាយ វិបត្តិជាតិ។

១. វិបត្តិ សេដ្ឋកិច្ច

បើមើលតាម ប្រវត្តិសាស្ត្រ បន្ទាប់ពី ស្រុកខ្មែរ ទទួលបាន ឯករាជ្យ ឃើញថា នយោបាយសេដ្ឋ កិច្ច បែងចែកជា សម័យពីរៈ ពីឆ្នាំ ១៩៥៤ ដល់ ឆ្នាំ ១៩៦៣ គឺជា សម័យ សេដ្ឋកិច្ច សេរី ដែល ជា មរតក នៃសេដ្ឋកិច្ច អាណានិគមបារាំង និង ជំនួយ បរទេស ជាពិសេសជំនួយ របស់ សហរដ្ឋ អាមេរិ។ បន្ទាប់ពី ឆ្នាំ ១៩៦៣ មក សម្តេច សីហនុ ប្តូរ នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច យក របៀបសង្គម និយម មកអនុវត្តិ វិញ តែនយោបាយថ្មីនេះ បានប្រទះនឹង បរាជ័យ ដូចរៀបរាប់ខាងក្រោម នេះ។

នៅក្នុង វិស័យ កសិកម្ម (90% ប្រជាជនខ្មែរ ជា កសិករ) អ្នកឯកទេស សេដ្ឋកិច្ច កត់សំគាល់ ថា មូលហេតុ នៃបរាជ័យ មានច្រើនយ៉ាងៈ

- អវត្តមាន នៃ វិនិយោគ ដែលជា មូលដ្ឋាន ចាំបាច់ សំរាប់ អភិវឌ្ឍន៍ កសិកម្ម ប្រពៃណី ដូច យ៉ាង ការបញ្ជូលទឹក ជាអាថ៌ ;

- បរាជ័យ ក្នុង វិស័យ សហករណ៍ ;

- បរាជ័យ ផែនការណ៍ ប្រឆាំងនឹង **ព្រឹទ្ធិកម្ម**[32] ;

- ការបំផ្លាញ ធនធាន ធម្មជាតិ ;

- ការជិះជាន់ បោយយកប្រយោជន៍ លើ ប្រជាកសិករ ពីសំណាក់ អាជ្ញាធរ និង ឈ្មួញទុច្ចរិត។

នៅក្នុង វិស័យ ឧស្សាហកម្ម វប្បកិច្ច[33] ដូចយាំង ដាំ កៅស៊ូ, កាហ្វេ, តែ និង ដើមក្រចៅ ឃើញ មាន ការចំរើន ដែលអាចទុកជា ជោគជ័យ តែ ជោគជ័យ នេះ គ្មាន **ប្រតិឃាត**[34] ដោយចំពោះ ដល់ ជីវភាព អ្នកស្រែចំការ នោះទេ។

[32] ព្រឹទ្ធិកម្ម= ការចងការប្រាក់ ដោយយកចុងច្រើម ; usury។
[33] ឧស្សាហកម្ម វប្បកិច្ច= ឧស្សាហកម្ម ដាំដំណាំ ; Industrial cultures។
[34] ប្រតិឃាត= ផល, ទុង្គកទង្គើ ; Repercussion។

នៅក្នុង វិស័យ ឧស្សាហកម្ម ដោយខ្វះ មូលធនជាតិ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦០ សម្តេច សីហនុ យក ជំនួយ ប្រទេសចិន ដើម្បី បង្កើត សហគ្រាស រដ្ឋ និង ក្រុមហ៊ុន **សេដ្ឋកិច្ច ចំរុះ**[35] តែ វិធានការ នេះ មិនមាន ជោគជ័យ នោះឡើយ។ បរាជ័យ មាន មូលហេតុ ពីរយ៉ាង៖ អវត្តមាន នៃ **សនិទាន ភាព**[36] នៃ ការបង្កើត រោងចក្រ និង ទីកន្លែង សំរាប់ សង់ រោងចក្រ ; ការចាត់ការ មិនល្អ នៃ ក្រុមអ្នកដឹងនាំ និង ចរិត ទុច្ចរិត របស់ ពួក នេះ។

នៅក្នុង វិស័យ ពាណិជ្ជកម្ម និង ធនាគារ មានលក្ខណៈ ជា **ឯកធិភាព**[37] របស់ រដ្ឋ។ ផ្នែកនេះ បានក្លាយជា កម្មសិទ្ធិ របស់ អ្នកបញ្ចោររកប្រយោជន៍ រស់នៅជុំវិញ សម្តេច សីហនុ ដែលជា ពួក ទុច្ចរិត បំផ្លាញប្រជាជាតិខ្មែរ។ ឧទាហរណ៍ មានច្រើន ដូចយ៉ាង ជំនួញ ការបង្ហូរទឹក ចូលទៅក្នុង រោងចក្រ បិត ស្រាបៀរ នៅក្រុងសីហនុ និង ការនាំចូល ខ្ទឹមស ពីប្រទេសចិន ; ក្រុមអ្នកដឹង នាំ ហាងរដ្ឋ និង រោងចក្រ ធ្វើទឹកដោះគោខាប់ សុទ្ធ ជា គ្រួសារ សាច់ថ្លៃ និង អាមាត្រ របស់ ស ម្តេច សីហនុ ស្ទើរ តែទាំងអស់។

ចាប់តាំង ពី ឆ្នាំ ១៩៦៣មក, សម្តេច សីហនុ ប្តូរពី នយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច សេរី មកជា សេដ្ឋកិច្ច មានផែនការណ៍[38] ទាត់ចោល ជំនួយ អាមេរិកាំង រួចយក ជំនួយ ចិន និង លោក កម្មុយនិស្ត ជា**ការទូទាត់**[39] តែដូចបានបរិយាយ ខាងលើនេះ វិធានការ នេះ វា គ្មាន សនិទានភាព គ្មាន **ជាប់ស្អិទ្ធ**[40] ហើយ អ្នកចាត់ការ ច្រើនជា **ប្រទុសជន**[41]។ ការបត់ទៅខាងឆ្វេង នេះ ទុកជា **កបិ ចិត្ត**[42]របស់ សីហនុ ញោរ តាម ការប្រចុមប្រចែង របស់ លោក ជូ-អេងឡាយ, រដ្ឋមន្ត្រីទី១ នៃ ប្រទេសចិនកុម្មុយនិស្ត ដែលជាអន្ទាក់ ទាក់ សីហនុ ឲចូលក្នុង ទ្រុង លោក កុម្មុយនិស្ត។

២. វិបត្តិ សីលធម៌

វិបត្តិ សីលធម៌ ជា វិបត្តិទូទៅ តែមាន សណ្ឋាន ផ្លែកៗគ្នា ទៅតាម មជ្ឈដ្ឋាន៖

---

[35] សេដ្ឋកិច្ចចំរុះ= Mixed economy។ មូលធនរដ្ឋ រួមជាមួយ មូលធនឯកជន។
[36] សនិទានភាព= ភាពសមហេតុផល ; Rationality
[37] ឯកធិភាព= ផ្តាច់មុខ ; Monopole។
[38] សេដ្ឋកិច្ច មានគម្រោងការណ៍= រដ្ឋ ជាអ្នក ធ្វើគម្រោងការណ៍ សេដ្ឋកិច្ច ; Planned economy។
[39] ការទូទាត់= ជាសំណង នូវការបាត់បង់ ; offsetting។
[40] ជាប់ស្អិទ្ធ= ជាប់គ្នា, ទាក់ទងគ្នា ; Coherent។
[41] ប្រទុសជន= Perverse person។
[42] កបិចិត្ត= ចិត្តសាវ៉ា ; Caprice។

មជ្ឈដ្ឋាន ប្រជាកសិករ ដែលជា ពួកអ្នកក្រ ទទួល ការជិះជាន់ ពីសំណាក់ ពួកអ្នករាជការ គ្រប់ក្រសួង ថែមទាំង អង្គការ សហករណ៍ គាបសង្កត់ ទៅលើ ប្រជាកសិករ គ្មានខ្លាច អប្បយស តាម ការហូត ពន្ធអាករ ហួសហេតុ ហើយ លួច រដ្ឋ ជាក្រុមចោរ ដើម្បី ធ្វើជា អ្នកមាន។

ទាំង អ្នករាជការជាន់ខ្ពស់ និង បញ្ញាវន្ត ជាច្រើន រួមរស់ នៅក្នុង ប្រពន្ធ ពុករលួយ បានទទួលផល ពីមុខដំណែងរបស់ខ្លួន នាំគ្នា យកលុយ បានមកពីអំពើទុច្ចរិត ទៅសង់ ភូមិគ្រឹះប្រណិតសំរាប់ជួលឲ ពួកអ្នកឯកទេស បរទេស ដែលមានតម្លៃឈ្នួល ស្មើនឹង តម្លៃមាសជូនកាល យកលុយ នោះ ទៅដូរជា រូបិយប័ណ្ណ យកទៅដាក់ក្នុង ធានាគារ នៅឯបរទេស។ គួរកត់សំគាល់ថា អ្នករាជការ និង បញ្ញាវន្ត ស្អាតស្អំ ត្រូវមិត្តភ័ក្តិ ឬ ញាតិ ខ្លួន ទុកជាមនុស្សល្ងង់គ្មានប្រាជ្ញា ដើម្បី រកលុយ ធ្វើជា អ្នកមាន ដូច ពួកប្រទុសជន។

ការរត់ពន្ធ អង្ករ លក់ឲពួកវៀតកុង បានតម្លៃថ្លៃ ពីសំណាក់រាជវង្សគ្រប់វង់ ក្លាយជាកីឡាជាតិ ដែលនាំឲអង្ករ ឡើងថ្លៃ នាំឲ ពួកអ្នកក្រ និង ពួកអ្នកមធ្យម ជួបនឹង វិបត្តិ ជីវភាព រស់នៅ។

ការបង្កើត រោងល្បែង (កាស៊ីណូ) នៅ រាជធានី ភ្នំពេញ និង នៅ ទីក្រុង ព្រះសីហនុ ជាការគំរាមកំហែង ដល់ សីលធម៌ ពុទ្ធសាសនា និង ជាតិ ពីសំណាក់ របបមួយ ដែលប្រកាសខ្លួនថា ជាសង្គមរាស្ត្រនិយម ពុទ្ធសាសនា។

អង្គការ កាកបាទ ក្រហម ដែលដឹកនាំ ដោយ អ្នកម្នាង មូនិច ក្លាយជា ឧបករណ៍ ឯកជន សំរាប់ សង្កត់សង្កិតប្រជារាស្ត្រ ដោយ បង្ខំ ឲចុះឈ្មោះ ចូលជា សមាជិកដាច់ខាត បង់វិភាគទានសំរាប់ បំរើ អង្គការ តែប៉ុណ្ណោះ។

ជាទីបញ្ចប់ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៦ សម្តេច សីហនុ ងប់ គួរឲអស់សំណើច ក្នុង សកម្មភាព នៃភាពយន្ត ដោយប្រើ មធ្យោបាយ រដ្ឋ ហើយ លែងសូរគិត អំពី កិច្ចការជាតិ។ ដែលនាំឲ ខ្មែរ អ្នកជា នាំគ្នា និយាយ ខ្សឹបៗគ្នា ជាការចំអកឡកឡឺយ ថា សសរគោល នៃ ប្រព័ន្ធ សីហនុ មានបី គឺ ៖ កាកបាទ ក្រហម, កាស៊ីណូ និង ភាពយន្ត។ ការចំអកឡកឡើយនេះ មានលាក់ នូវ ការអស់សង្ឃឹម និង អាប្បយស នៃ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ដែលមាន សម្តេច សីហនុ ជាទួឯក បំផ្លាញជាតិ។

៣. វិបត្តិ ស្ថាប័ន

គ្រប់ ស្ថាប័ន សម័យ ដែលទទួល ពី អាជ្ញាធរ អាណានិគមបារាំង ធ្លាក់ ទ្រុឌទ្រោម បន្តិចម្តងៗ នៅក្នុងប្រព័ន្ធ ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម។ ការកែប្រែ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៤៧ ក្នុងឆ្នាំ១៩៥៦ ដើម្បី តម្រូវនឹង ប្រយោជន៍ ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម ឬ ប្រយោជន៍ របស់ សីហនុ ជាអំពើបំផ្លាញ លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ។

លើឋាន[43] **រដ្ឋបាល**, ម៉ាស៊ីន ចាប់ផ្ដើម ខូច បន្ដិចម្ដងៗ ព្រោះមកអំពី គុណភាព មិនល្អ៖ យក អំណាចបំពាន មកធ្វើជា ការដឹកនាំ ; យក ការ ជិះជាន់ ប្រជារាស្ត្រ ជា ការឆ្លៀត រកកម្រៃ ដើម្បី ធ្វើជា អ្នកមាន។

ការតែងតាំង បុគ្គលឹក យោធា ជា អភិបាលខេត្រ និង **អនុខេត្រ**[44] នាំ បង្កើត **ព្យាកុលភាព**[45] រវាង ក្រសួងមហាផ្ទៃ និង ក្រសួង ការពារជាតិ។ ការតែងតាំង ព្រះរាជប្រតិភូ សំរាប់ដឹកនាំ ខេត្រ នាំឲក្រសួងមហាផ្ទៃ បាត់ អំណាចក្រសួង ព្រោះ ព្រះរាជប្រតិភូ ទទួលខុសត្រូវ នៅតែចំពោះ មុខ ព្រះប្រមុខរដ្ឋ តែប៉ុណ្ណោះ។

លើឋាន ហិរញ្ញវត្ថុ, អវត្តមាន នៃថវិការជាតិ ពិតប្រាកដ លើកលែង តែ ថវិការ សំរាប់ សកម្មភាពការងារ ជា ច្រើន ដែល ខុទ្ទកាល័យ ព្រះប្រមុខរដ្ឋ យក ទៅកាន់កាប់ផ្ទាល់ ដូចយ៉ាង ចំណាយ ក្នុងកិច្ចការ សង្គមកិច្ច និង សាធារណការ។ ថវិការ នេះ បានមក ពី អំណោយឯកជន **សយម្ភូត**[46] ដល់ ព្រះប្រមុខរដ្ឋ ផ្ទាល់, ប្រាក់ជំនួយ ពី រដ្ឋ, សហគ្រាស រដ្ឋ និង វិភាគទាន ប្រធាន នាយក ដែលជាតម្លៃ កៅអី។ ប្រព័ន្ធ ហិរញ្ញវត្ថុ បែបនេះ ជា ប្រភពនៃអំពើ ពុករលួយ ដែលនាំ ឲកើត រោគពិស ដល់ ប្រជាជាតិ។

យើងអាចធ្វើសង្ខេបបាន អំពី ការវិវត្តន៍ នៃ ស្ថាប័ន ជាតិ ជា បួន ភិនភាគ៖ ទី១ របប លទ្ធិ ប្រជាធិបតេយ្យសេរី ; ទី២ របប ចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម ; ទី៣ **ការយោល**[47] រវាង ប្រព័ន្ធ អាស្រ័យសភា នឹង ការទទួលខុសត្រូវ របស់ រាជរដ្ឋភិបាល ដែលមាន **ព្រះប្រមុខរដ្ឋនិយម**[48] ជា ម្ចាស់អំណាច ; ទី៤ របប លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ដោយចំពោះ ឈរ លើ ស្ថាប័នជាតិពីរ៖ សមាជ ជាតិ និង ប្រជាមតិ។ តែយើងដឹងថា សម្ដេច សីហនុ ទ្រង់ យក អំណាចរដ្ឋ ធ្វើជាឧបករណ៍ នយោបាយ របស់ ព្រះអង្គ ប្រើ សំរាប់ ពង្រឹង អំណាចផ្ដាច់ការ ដែលនាំ ឲ ការវិវត្តន៍ស្ថាប័ន ទៅ រកអំណាចផ្ដាច់ការ។

៤. វិបត្តិ នយោបាយ

គោល នយោបាយ របស់ សម្ដេច សីហនុ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៥៤ គឺ «ការរួបរួមជាតិ» ដែលទុកជាធាតុ ដើម នៃ ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម៖ រួបរួម ខ្មែរ អ្នកជាតិនិយម ក្រៅ គ្រោង គណបក្សនយោបា

---

[43] លើឋាន=Sur le plan។
[44] អនុខេត្រ បង្កើតឡើងក្នុងគោលបំណង ប្រឆាំងនឹង វិទ្ធង្សនា កុម្មុយនិស្ត។
[45] ព្យាកុលភាព= ភាពច្របូកច្របល់ ; Confusion។
[46] សយម្ភូត= ដែលធ្វើទៅដោយឯងៗ ; spontaneous។
[47] ការយោល= Oscillation។
[48] ព្រះប្រមុខរដ្ឋនិយម ឬ ប្រធានាធិបតីនិយម= Presidentialism។

យ។ គំនិត នេះ ចាប់មាន ទ្រង់ទ្រាយ ឡើង ពី ឆ្នាំ ១៩៥២ ក្នុងគោលការ ពីរយ៉ាង៖ ទី ១ គឺ បំបាត់ ជាបន្ទាន់ គណបក្ស នយោបាយ ជា ពិសេស គណបក្ស ប្រជាធិបតេយ្យ ដែលជា គណបក្ស ភាគច្រើន នៅក្នុង រដ្ឋសភា តាំងពីឆ្នាំ ១៩៤៧ ; ទី២ ជា គោលដៅ មាន កាលកំណត់ វែង គឺ រារាំង ទំនាស់ ហឹង្សា រវាង ពួក អ្នកឆ្វេងមិយម មាន និន្នាការ ម៉ាក្សនិយម ដែលជា ពួក អតីតៈ ខ្មែរ វៀតមិញជាមួយនឹង អ្នកស្តាំនិយម មាននិន្នាការ ជាតិនិយម។

ក្នុងរយៈ ឆ្នាំ ១៩៥៤ ដល់ ១៩៦៧ គោលដៅនេះ មាន ប្រសិទ្ធិភាព ពិត សំរាប់ សម្តេចសីហនុ ; ទ្រង់ ឈរ នៅទីកណ្តាល នៃ ចលនា ទាំងពីរ ប្រតិបត្ត នយោបាយ **ទម្ងន់ទូទាត់**[49] អាចឲទ្រង់ កំចាត់ចោលបាន វរជន សម-សារី ដែលជា អ្នកស្តាំនិយម និយម អាមេរិកាំង ហើយបញ្ចូល វរជន ឆ្វេងនិយម ដូចយ៉ាង លោក ហ៊ូ-យន់ និង ខៀវ-សំផន ក្នុង រាជរដ្ឋាភិបាល ដើម្បីឲមក ចាត់ចែង នយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច តាមទ្រឹស្តី របស់ខ្លួន។ ឯចំណែក គណបក្សប្រជាជន ដែលជា គណបក្សកុម្មុយនិស្ត និយមយួនកុម្មុយនិស្ត បាត់ ឥទ្ធិពល របស់ខ្លួន ក្នុង សង្គម និង លើឆាក នយោបាយខ្មែរ។

ព្រឹត្តិការណ៍ សំខាន់មួយ មានកើតឡើង គឺ ការសម្រេចចិត្ត របស់ សម្តេច សីហនុ បើកសេរីភាព ឲសមាជិក ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម មានសេរីភាព អាចឈរឈ្មោះ ជាបេក្ខជន តំណាងរាស្ត្រ ដោយគ្មានការជ្រើសរើស ជាមុន ពីចលនា។ សេរីការ នៃនយោបាយ ក្នុង ចលនា ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៥ នេះ មានគោលដៅខ្មៅ ច្បាស់លាស់ គឺ ទម្លាក់ចោល វរជន ឆ្វេងនិយម ដែលមាន ប្រជាប្រិយភាព ពី តំណាងរាស្ត្រ តាម **ប្រជាការបោះឆ្នោត**[50] ដូចជា លោក ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់និង ហុយ-នឹម តែលទ្ធផល បែរផ្ទុយពីការចង់បានទៅវិញ គឺ វរជន ទាំងបីរូបនេះ បានទទួលជ័យជំនះ ជាប់ឆ្នោតជាតំណាងរាស្ត្រឡើងវិញ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ក្នុង រដ្ឋសភា ថ្មី នេះ ពួក អ្នកស្តាំនិយម និងពួក អ្នកមិនមែន ជា សីហនុនិយម ផ្កាប់មុខ ឈ្នះឆ្នោត លើសលុប។ ស្ថានការណ៍ ថ្មីនេះបង្ខំ ឲ សម្តេចសីហនុ តែងតាំង លោក ឧត្តមសេនីយ លន់-នល់ ជា នាយករដ្ឋមន្ត្រី តែ បន្តិច ទៅ ព្រះអង្គ ក៏បង្កើត **បររដ្ឋាភិបាល**[51] ដែលមានសមាជិក ច្រើន ជា អ្នកឆ្វេងនិយម និង អ្នកសីហនុនិយមគ្មានល័ក្ខខ័ណ្ឌ សំរាប់ឃ្លាំមើល សកម្មភាព រដ្ឋាភិបាល លោក លន់-នល់។ យុទ្ធសាស្ត្រ នយោបាយថ្មី របស់ សម្តេច សីហនុ នេះ ជា យុទ្ធសាស្ត្រ ភ្លាត់ របស់ ព្រះអង្គ ព្រោះ នាំឲ ពួក អ្នកឆ្វេងនិយម ចាប់ផ្តើម បង្កើត ចលនា តស៊ូ តាម កម្លាំង អាវុធ នាំឲ លោក ខៀវ-សំផន , ហ៊ូ-យន់និង ហុយ-នឹម រត់ចូលព្រៃ ចុះចូលក្នុង ចលនា តស៊ូ កុម្មុយនិស្ត ហើយ បួនឆ្នាំ ក្រោយ

[49] ទម្ងន់ទូទាត់= Counterbalance។
[50] ប្រជាការបោះឆ្នោត= Popular suffrage។
[51] បរ រដ្ឋាភិបាល= រដ្ឋាភិបាលមួយទៀត ; Contre-gouvernement។

មក រដ្ឋសភា នេះឯង បានបោះឆ្នោត ទំលាក់ ព្រះអង្គ ពីដំណែង ប្រមុខរដ្ឋ អស់មួយជីវិត។ តែ **សន្ធ្យាកាល**[52] នៃ សីហនុនិយម ចាប់ផ្តើមតាំង ពីឆ្នាំ ១៩៦៧ មកម្លេះ ដោយសារ សីហនុ ខ្លួនឯង ធ្វើនយោបាយ ប្រាសចាក សីលធម៌។

កត្តា ក្រៅ ប្រទេស

តាំង ពីឆ្នាំ ១៩៥៤ នយោបាយ ក្រៅប្រទេស របស់ សម្តេច សីហនុ គឺ ឈរលើ «អព្យាក្រឹតភាព» ទោះបី មានសម្ពាត តាមផ្លូវទូត ពីសំណាក់ សហរដ្ឋអាមេរិក ចង់ឲ្យ ប្រទេសខ្មែរ ចូលជាសមាជិក **អង្គការ សន្ធិសញ្ញា អាស៊ី បែក អគ្នេយ៍**[53] ក៏ដោយ។ ពិតប្រាកដណាស់ ថាមានគម្រោងការណ៍អាក្រក់ ចង់សម្លាប់ ព្រះអង្គ ពីសំណាក់ វៀតណាមខាងត្បូង រួមជាមួយ C.I.A. ដូចយ៉ាង គម្រោងការណ៍ ធ្វើរដ្ឋប្រហារ របស់ លោក ដាប-ឈួន និង គម្រោងការណ៍ ធ្វើ **អនត្ថការ**[54] ដាក់គ្រាប់បែកនៅក្នុង ព្រះបរមរាជវាំង របស់ វៀតណាមខាងត្បូង តែ ព្រឹត្តិការណ៍ ថ្ងៃទី ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ កើតឡើងមក ពីវិបត្តិនយោបាយ ក្នុង ប្រទេស គ្មានមាន អន្តរាគមន៍ អ្វីឡើយ ពីសំណាក់ C.I.A. ដូចដែរ សម្តេច សីហនុ ចោទប្រកាន់ នោះឡើយ ព្រោះថា សហរដ្ឋអាមេរិក ប្តូរនយោបាយ នៅប្រទេស វៀតណាម យក ដំណោះស្រាយ នយោបាយ មក ជំនួស នយោបាយសង្គ្រាម ហើយ ចាប់ផ្តើ ធ្វើការទំនាក់ទំនង ជាថ្មី ជាមួយ កម្ពុជា។ សហរដ្ឋ អាមេរិក មានបំណងតែមួយគត់ ក្នុងនយោបាយដកទ័ព ចេញពី វៀតណាម គឺ សុំឲ្យ ប្រទេសខ្មែរ ប្រកាន់ នយោបាយអព្យាក្រិត ពិតប្រាកដ តែប៉ុណ្ណោះ ដោយយក ប្រទេសចិន ជាអ្នកធានា នូវអព្យាក្រិតភាពខ្មែរ។ ដូច្នេះ សហរដ្ឋអាមេរិកគ្មានប្រយោជន៍អ្វី ចង់ដូរ របបនយោបាយ ឬ អ្នកដឹកនាំជាតិខ្មែរ នោះឡើយ។ ចំពោះ អាមេរិកាំង សីហនុ និង លន់-នល់ គឺ ឆ្នា មានពណ៌ ខុសគ្នាតែប៉ុណ្ណោះ។

តែយើងដឹងថា អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ គឺ សម្តេច សីហនុ ជា អ្នកបំពានដោយខ្លួនឯង ដោយអនុញ្ញាតឲ្យកងទ័ព វៀតកុង មកតាំងទី ក្នុងទឹកដីខ្មែរ មិនតែប៉ុណ្ណោះ អនុញ្ញាត ឲ្យប្រើទឹកដីខ្មែរ សំរាប់ដឹកជញ្ជូន អាវុធយោធា និង ស្បៀង ផ្គត់ផ្គង់ឲ្យ រណសិរ្ស វៀតកុង ធ្វើសង្គ្រាម នៅក្នុងប្រទេស វៀតណាមខាងត្បូង។ វត្តមាន កងទ័ពយួនកុម្មុយនិស្ត មានចំនួន ៦៥.០០០ នាក់ នៅស្រុកខ្មែរនេះឯង ដែលជា មូលហេតុ នៃការទំលាក់គ្រាប់បែក អាមេរិកាំង នៅ ភូមិ ចន្ទ្រា ក្នុង ឆ្នាំ ១៩៦៦និង ភូមិ ដាក់ដាំ ក្នុង ឆ្នាំ ១៩៦៨ ដែលជាទីតាំង ជុំរុំ ទ័ព វៀតកុង ដែលនាំ

[52] សន្ធ្យាកាល= Decline, twilight។
[53] អង្គការ សន្ធិសញ្ញា អាស៊ី បែក អគ្នេយ៍= O.T.A.S.E. (SEATO)។
[54] អនត្ថការ= Sabotage។

ឲខ្មែរ ស្លាប់ជាច្រើននាក់។ គេអាចសួរជាសំណួរ បានថា តើទង្វើនេះ ជា ការរំលោភ ទឹកដីខ្មែរ ឬ ជាសិទ្ធិ ដេញតាមសត្រូវ ដែលរត់មកពួន នៅប្រទេសខ្មែរ ?

សម្តេច សីហនុ ចាប់ផ្តើម មាន ការបារម្ភ អំពី ការជ្រៀតជ្រែក ចិនកុម្មុយនិស្ត ក្នុងនយោបាយខ្មែរ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៧ និង វត្តមាន ទ័ព យួនកុម្មុយនិស្ត នៅកម្ពុជា។ ការបារម្ភ នេះ ដែលជាមូលហេតុ នៃការ រកទំនាក់ទំនង ជាថ្មី ជាមួយ សហរដ្ឋអាមេរិក តែ នៅក្នុងឆ្នាំ ដដែលនេះ ទ្រង់ នៅតែបន្តនយោបាយ ជួយ និង លាក់ ទ័ពវៀតកុង នៅក្នុងស្រុខ្មែរ ដូចយ៉ាងទ្រង់យាង ទៅ ធ្វើបុណ្យសព លោក ហូ-ជីមិញ នៅទីក្រុងហាណូយ ដែលនៅក្នុងពេលនោះ មានតែព្រះអង្គមួយគត់ ជា ប្រមុខរដ្ឋ ចូលរួម ក្នុងពិធីនេះ។ ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨ ព្រះអង្គ លើកដំកើង ស្ថានតំណាង រដ្ឋាភិបាល ប្រជាធិបតេយ្យ វៀតណាមខាងត្បូង (វៀតកុង) ជាស្ថានឯកអគ្គរដ្ឋទូត ; ទង្វើនេះ គឺជា ការទទួលស្គាល់ ជា ផ្លូវការ នៃរដ្ឋាភិបាល នេះ លើឆាកអន្តរជាតិ។ សួរថា តើ អាកប្បកិរិយា របស់ព្រះអង្គ បែបនេះ ជា នយោបាយ ស្វែងរក **សមតាកម្ម**[55] រវាង លោក សេរី ជាមួយនឹងលោក កុម្មុយនិស្ត ឬ ?

ដូចបានជំរាប ខាងលើថា នយោបាយ អន្តរជាតិ របស់ សម្តេច សីហនុ គឺ ផ្អែកលើ អព្យាក្រឹតភាព ដូច្នេះ យើងលើកយក ចំណុចនេះមកពិនិត្យ ថាតើ វាមាន លក្ខណៈបែបណា និង មានការពិត ដែរឬទេ ?

១. អព្យាក្រឹតភាព ជាមួយនឹង បស្ចឹមលោក

អព្យាក្រឹតភាព របស់ សម្តេច សីហនុ វា **វិសមិត**[56] ជាមួយនឹង សង្គ្រាម នៅវៀតណាម ហេតុនេះឯង បានជា សហរដ្ឋអាមេរិក មិនដែលទទួល ស្គាល់ អព្យាក្រឹត នេះឡើយ ដែលនាំបង្កើតជាទំនាស់ រវាង សីហនុ ជាមួយ សហរដ្ឋអាមេរិក។ ទំនាស់ នេះ មានពីរដំណាក់៖ ទី១. ការឈប់ទទួល ជំនួយ អាមេរិកាំង ក្នុងឆ្នាំ ១៩៦៤ ; ទី២. ការកាត់ចំណងទូត រវាង ប្រទេសទាំងពីរ ដែលចាត់ទុកបានជា វិបត្តិ នយោបាយទូត សំខាន់ រវាង កម្ពុជា ជាមួយនឹង សហរដ្ឋអាមេរិក។ សម្តេច សីហនុ ជាអ្នកបង្កើត វិបត្តិ នេះ ក្នុងគោលបំណង ដូរទិស នយោបាយ ក្រៅប្រទេសរបស់ព្រះអង្គ គឺ បែរ ទៅរក លោក កម្មុយនិស្ត ជាពិសេស ចិនប្រជាមានិត។ ចាប់ពីពេលនេះមក អព្យាក្រឹតខ្មែរ វា ផ្អៀង ដែលនាំឲ បស្ចឹមប្រទេស ទុក អព្យាក្រឹតខ្មែរ សំរាប់តែ បំរើ ប្រយោជន៍កុម្មុយនិស្ត នៅតណ្ឌូចិន តែប៉ុណ្ណោះ។

[55] សមតាកម្ម= Balancing។
[56] វិសមិត= មិនត្រូវគ្នា ; Incompatible។

ដើម្បី ជៀសវាង ការចោទប្រកាន់នេះ សម្ដេច សីហនុ យក ប្រទេសបារាំង ជាមិត្ត ទី១ របស់ខ្មែរ ក្នុងបណ្ដា បស្ចឹមប្រទេស ដែលជា ប្រទេស ផ្ដល់ នូវ គំរូ សេរី។ ថែមទៅទៀត ព្រះអង្គបង្កើតទ្រឹស្ដីថ្មី ដើម្បីការពារ អព្យាក្រឹត គឺ ទ្រឹស្ដី **បដិការ**[57] ដោយលើកយក ប្រធានបទ ការគោរពព្រំដែនខ្មែរ ពីសំណាក់ អាមេរិកាំង វៀតណាម ខាងត្បូង និង ខាងជើង ហើយនិង ថៃ ជា ល័ក្ខខ័ណ្ឌ ខានមិនបាន ដើម្បី ឲព្រះអង្គ ប្រតិបត្តិ បានស្រួល នូវ **អព្យាក្រឹតនិយម ស្មើគ្នា**[58] ក្នុងដំបន់សង្គ្រាម មួយ ដែលមាន លោក សេរី ហើយនឹង លោក កម្មុយនិស្ត ជា អ្នកផ្ដល់ អាវុធយុទ្ធភ័ណ្ឌ ដល់ យុទ្ធការី នៅលើ សមរភូមិ។ ទុកណា សីហនុ ប្រើ យុទ្ធសាស្ត្រថ្មី តែ ទ្រង់ គ្មាន ឆន្ទៈពិតប្រាកដ ប្ដឹង ទៅ គណកម្មាធិការ អន្តរជាតិ ត្រួតពិនិត្យ (C.I.C.) កិច្ចព្រមព្រៀង ទីក្រុងGenève អំពី ការតាំង ទីទ័ព យួនកម្មុយនិស្ត នៅក្នុង ស្រុកខ្មែរ ដូចព្រះអង្គ ធ្លាប់ប្ដឹង ទៅក្រុមព្រឹក្សាសន្តិសុខ នៃអង្គការសហប្រជាជាតិ អំពី ការឈ្លានពាន ទ័ពអាកាស អាមេរិកាំង និងកងកម្លាំង យួនខាងត្បូង មកក្នុងស្រុកខ្មែរ។

២. អព្យាក្រឹតភាព ហើយនឹង ការធានា អន្តរជាតិ

នៅពេលនោះ គណកម្មាធិការ អន្តរជាតិ ត្រួតពិនិត្យ (**គ.អ.ត.**) អាចទុកជា **ភោគប្រយោជន៍**[59] មួយ សំរាប់ ការពារ អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ តែបែរ ជា សម្ដេច សីហនុ ទុកជា បញ្ហា សំរាប់ ព្រះអង្គទៅវិញ។ ក្នុងចំណុចនេះ សហរដ្ឋអាមេរិក ធ្លាប់ បញ្ជាក់[60] នៅចំពោះមុខ ក្រុមព្រឹក្សា សន្តិសុខ នៃអង្គការ សហប្រជាជាតិ ថា អព្យាក្រឹតភាព ខ្មែរ **គ្មានភាពជាប់ស្និទ្ធគ្នា**[61] សោះ ព្រោះថា ប្ដឹង អំពី ការឈ្លានពាន អាមេរិកាំង ទៅ អង្គការ សហប្រជាជាតិ តែមិនព្រមឲ **គ.អ.ត.** ត្រួតពិនិត្យ អំពី ការតាំងទីទ័ពវៀតកុង នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ។ ទាល់ច្រក ចំពោះ ការសង្កេតនេះ សម្ដេច សីហនុ **តាង**[62] ធ្វើតាម ឱវាទ នេះ បែរជាសុំឲ អង្គការសហប្រជាជាតិ កោះប្រជុំ កិច្ចព្រមព្រៀង នៅទីក្រុង Genève ជាថ្មី ទៅវិញ។ តាម ការស្នើ ពីប្រទេស Côte d'Ivoire អង្គការ សហប្រជាជាតិ សំរេច បង្កើត បេសកកម្ម មួយ មានសមាជិកបីរូប ទៅស៊ើបអង្កេត ក្នុងទឹកដីខ្មែរ នៅទីន្លែង ដែលខ្មែរចោទប្រកាន់ថា កងកម្លាំង យួនខាងត្បូង ចូលមកក្នុងដីខ្លួន។ បេសកកម្ម នេះ មានរយៈពេល ៤៥ថ្ងៃ ដើម្បី ធ្វើសេចក្ដីរាយការណ៍ ជូនដល់ អង្គការសហប្រជា

---

57 បដិការ= ភាពមានទៅវិញទៅមក ; Reciprocity។

58 អព្យាក្រិតនិយម ស្មើគ្នា= Egalitarian neutralism។

59 ភោគប្រយោជន៍= Asset, trump។

60 ពញ្ញាក់ដោយ លោក Stevenson, ប្រតិភូ សហរដ្ឋអាមេរិក នៅ អង្គការសហប្រជាជាតិ នៅកំឡុងខែមិថុនា-កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៦៤។

61 គ្មានភាពជាប់ស្និទ្ធគ្នា= Incoherence។

62 តាង= Instead of។

ជាតិអំពី ទំនាស់នេះ។ ក្រោយ ពីបាន ពិនិត្យ ទីកន្លែង និង ស្ថាប់ សេចក្តីសំអាង របស់ ភាគីទាំងសងខាងរួច គេបាន ធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍ ដែលមានខ្លឹនសារ ថា ភាគីទាំងពីរ ទទួលខុសត្រូវ ស្មើគ្នា ព្រោះ វៀតណាមខាងត្បូង គ្រាន់តែ ប្រើសិទ្ធិ ដេញតាម ពួកវៀតកុងរត់ចូលស្រុកខ្មែរ ក្រោយពីបាន វាយប្រហារ ខ្លួន។ ចាប់ ពីពេលនោះមក អង្គការសហប្រជាជាតិ ទុក អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ជា នយោបាយផ្ទាល់របស់ ខ្មែរ តែប៉ុណ្ណោះ ដូច្នេះ គ្មានការទទួលស្គាល់ ពីខ្លួននោះឡើយ។ ហើយ បេសកកម្ម **គ.អ.ត.** មាន ភារៈកិច្ច ត្រឹមតែ ពិនិត្យមើល ការឈប់បាញ់គ្នា និង កុំឲមាន ទីតាំង កងទ័ព បរទេស នៅក្នុង ទឹកដី ខ្មែរ តែប៉ុណ្ណោះ។ នៅត្រង់ចំណុចនេះឯងហើយ ដែល ជា កង្វល់ របស់ សម្តេច សីហនុ ព្រោះ ព្រះអង្គបានអនុញ្ញាត តាមការស្នើរបស់ចិនប្រជាមានិត ឲទ័ព យួនកុម្មុយនិស្ត តាំងទី នៅក្នុង ស្រុកខ្មែរ ហេតុនេះឯងបានជា ព្រះអង្គ សំរេច ព្យួរ បេសកកម្ម **គ.អ.ត.** ក្នុងឆ្នាំ ១៩៦៩ ដែលនាំឲខូចប្រយោជន៏ដល់ប្រទេសខ្មែរ។

យើងអាច សន្និដ្ឋានបានថា នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧០ ស្ថានការណ៍ នយោបាយ នៅស្រុកខ្មែរ ទាំងក្នុងប្រទេស ហើយនឹង លើឆាក អន្តរជាតិ វាទុំ សំរាប់ បំលាស់ប្តូរ របបនយោបាយមួយ ដែលលែងមាន សម្ថភាព ការពារ ប្រយោជន៏ ប្រជាជាតិ ដូចផ្លែឈើទុំ ហើយ ធ្លាក់ពីមែក នោះឯង។

បន្ទាប់មកទៀត យើងលើកយក ចំណុច ពិភាក្សា អំពី ការទម្លាក់ សម្តេច សីហនុ ដែលមានចោទជាបញ្ហា ថាតើជា រដ្ឋប្រហារ ឬ ស្របច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញ មក ពិនិត្យ ដូចខាងក្រោមនេះ។

លើឋាន រដ្ឋធម្មនុញ្ញ

១. ចោទជាបញ្ហា

យើងយក ក្រម (ច្បាប់) លេខ ៣៩០ ឆ្នាំ ១៩៦០ (១៤ មេសា) ចារក្នុង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ក្នុង មាត្រា ១២២ ស្តីអំពី ស្ថាប័ន «ប្រមុខរដ្ឋ» មកពិនិត្យះ

« នៅក្នុង កាលៈទេសៈ ណាមួយ ដែល មិនអាច តែងតាំង ព្រះមហាក្សត្យ និង ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ បាន, ស្របតាម បទបញ្ញាត្តិ នៃ មាត្រា ៣០ និង ៣០ ស្ទួន នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ បច្ចុប្បន្នសភាទាំងពីរ ប្រជុំគ្នា តាមការកោះអញ្ជើញ ពី ប្រធានរដ្ឋសភា និង ក្រោម អធិបតិភាព របស់លោក ស្របតាម ការសំដែងឆន្ទៈ ពី ប្រជាពលរដ្ឋ, ប្រគល់ គ្រប់អំណាច និង បុព្វសិទ្ធិប្រមុខរដ្ឋដល់ឥស្សរជន ដែលគេយល់ព្រមទាំងអស់គ្នា, ហើយជ្រើសតាំង ដាច់ខាត ឥស្សរជននេះ ជាប្រមុខរដ្ឋ តាមការបោះឆ្នោត នៃប្រជាជាតិ។

ហើយមុននឹង ទទួលបន្ទុក អំណាច, ប្រមុខរដ្ឋ ឥស្សរជន នេះ ត្រូវធ្វើសច្ចាប្រណិធាន នៅមុខរដ្ឋសភា ស្របតាម មាត្រា ៣២ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដោយ ប្រកាសថា "ខ្លួន ស្មោះត្រង់នឹង រាជបល្ល័ង្ក"»

យើងឃើញច្បាស់ថា សភាជា អ្នកតែងតាំង ប្រមុខរដ្ឋ ស្របតាម ការសំដែងឆន្ទៈ ពី ប្រជាពលរដ្ឋ តាមការបោះឆ្នោត នៃប្រជាជាតិ តែ ក្នុងមាត្រា ១២២ មិនមាន ចែង អំពី រយៈពេល អាណត្តិ និង ការទទួលខុសត្រូវ ព្រហ្មទណ្ឌ របស់ ប្រមុខរដ្ឋ, ការលាលែងពីដំណែង ដាយថាហេតុ ដោយខ្លួនឯង ឬ តាមការបង្ខំ , ការហូតងារ ឬ យកទៅវិនិច្ឆ័យ។ តែ អវត្តមាន នេះ មិនមាន ន័យថា ប្រមុខរដ្ឋ ជាដំណែង គ្មាន ការទទួលខុសត្រូវ ចំពោះមុខសភា និង ការមិនអាចហូតងារបាន ពីសំណាក់ សភា នោះដែរ។

ការគ្មានភាពអ្វីពិតប្រាកដ នេះ កើតមក ពីការធ្វើច្បាប់មួយ សំរាប់ បុគ្គល សីហនុ តែមួយគត់ ដែលទ្រង់ខ្លួនឯង បង្កើតវា សំរាប់ ដោះស្រាយបញ្ហាផ្ទាល់ របស់ខ្លួន គឺមិនហ៊ាន ឡើងគ្រោង រាជសម្បត្តិ ឡើងវិញ ក្រោយពី បិតា ស្តេចសុគតទៅ ព្រោះខ្លាចចាញ់សម្បថ។ តាមពិតទ្រង់ ឡើងកាន់ដំណែង មុន ការតែងច្បាប់ រួចស្រេចទៅហើយ ក្រោយពីមាន ប្រជាបាតុកម្ម សុំឲព្រះអង្គ ទទួលដំណែង ព្រះប្រមុខរដ្ឋ។ ដើម្បី សម្របនឹង អំពើនេះ ប្រធានរដ្ឋសភា គ្រាន់តែធ្វើការ ប្រកាសជាឧឡារិក ប្រគល់ ដំណែងនេះ ថ្វាយព្រះអង្គ។ ដូច្នេះ មាត្រា ១២២ គ្រាន់តែជា**និយតកម្ម**[63] នៃហេតុការ ដែលមានកើតឡើង ដើម្បី ធ្វើ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ **ឲត្រូវនឹងការបង្ខំ**[64]របស់ សីហនុ តែប៉ុណ្ណោះ។

ការហូតងារ សម្តេច សីហនុ ពីសំណាក់ សភា នៅថ្ងៃទី ១៨ មីនា គ្មានលក្ខណៈណា ដែលទុកជាទង្វើខុសច្បាប់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ព្រោះ ធ្វើឡើង តាម ការសំដែងឆន្ទៈ ពី ប្រជាពលរដ្ឋ តាមប្រជាបាតុកម្ម ប្រឆាំងនឹង នយោបាយ របស់ សម្តេច សីហនុ អនុញ្ញាតឲ ទ័ពយួនវៀតកុងតាំងជុំរុំ នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ។ ដើម្បី រកដំណោះស្រាយនឹង បញ្ហានេះ បបាតុករ បានសុំឲរដ្ឋសភាយកបញ្ហានេះ ទៅពិនិត្យ ជា បន្ទាន់។ ក្រោយពី បរាជ័យ ស្វែងរក ដំណោះស្រាយជាមួយ សីហនុផ្ទាល់ នាំឲសភាជាតិ បោះឆ្នោត ជាឯកច្ឆន្ទ ហូតងារ ព្រះអង្គ ពីដំណែង ព្រះប្រមុខរដ្ឋ ដើម្បី ដោះស្រាយបញ្ហាអាយុជីវិតជាតិ។

២. ប្រតិកម្ម របស់ សម្តេច សីហនុ

[63] និតតកម្ម= ធ្វើឲស្របច្បាប់ ; Regularization។
[64] ឲត្រូវនឹងការបង្ខំ= Diktat។

ថ្ងៃទី ២០ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ សម្តេច សីហនុ ធ្វើ សេចក្តីថ្លែងការណ៍ មួយ ទុក ការហូតងារ ព្រះអង្គ ជាទង្វើ ខុសច្បាប់ ដូចមានសេចក្តី ជាសង្ខេប ខាងក្រោមនេះ៖

«ខ្ញុំ សុំឲ សារព័នមាន យកចិត្តទុកដាក់ នូវលើព្រឹត្តិការណ៍ដូចតទៅ៖ ការទំលាក់ខ្ញុំ តាមការ ប្រកាស នៃរដ្ឋសភា និង ក្រុមព្រឹក្សា ព្រះរាជាណាចក្រខ្មែរ គឺ តតស្របច្បាប់ ជាដាច់ខាត តាម ហេតុ ដូចតទៅនេះ : ខ្ញុំ ត្រូវបាន តែងតាំង ជាប្រមុខរដ្ឋ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៦០ ដោយសភា (បោះឆ្នោត ជាឯកច្ឆន្ទ) ស្របតាម បទបញ្ញាតិ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃរាជាណាចក្រ។ ខ្ញុំ បានស្បថ នៅចំពោះមុខ សភា ស្របតាម បទបញ្ញាតិ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដែរ។ ដូច្នេះ ការអះអាង ពីសំណាក់សមាជិក រដ្ឋ សភា ខ្លះ ថា ខ្ញុំ ឡើងកាន់ ដំណែង ជាន់ខ្ពស់ នៃរដ្ឋ នេះ ពី ប្រជាបាតុកម្ម ធម្មតាជា ការ អះអាង ខុស ស្រឡះ។

ផ្ទុយទៅវិញ នៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញយើង ក៏ដូចគ្នា ក្នុង វិសោធនកម្ម ថ្មីៗ មុន ថ្ងៃ រដ្ឋប្រហារ ខុស ច្បាប់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ក្នុងខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ ដែលធ្វើឡើង ដោយ ពួក ស្តាំនិយម ជ្រុលហួស នៅ ភ្នំពេញ វាគ្មានបទបញ្ញាតិ ណាមួយ ដែល អនុញ្ញាត ឲ រដ្ឋាភិបាល ទំលាក់ប្រមុខរដ្ឋ ដែលបាន តែងតាំង អស់មួយជីវិត ហើយលក្ខណៈអស់មួយជីវិតនេះ គឺធ្វើតាមការសំដែងចិត្ត ពិតប្រាកដ មែន។

ដូច្នេះ មានតែ ប្រជាជាតិ ទេ ដែលអាច ទំលាក់ ខ្ញុំ ពីដំណែងនេះបាន គឺថា តាម ប្រជាមិតិ ដែលជាវិធីត្រឹមត្រូវមួយ ស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដែលគ្មាននរណា អាចប្រកែកបាន។ តែបើ សិន មានប្រជាមិតិ រៀបចំឡើង ពី សំណាក់ រដ្ឋាភិបាល ក្បត់ និង បំពានសម្បថ ដែលខ្ញុំ ជាអ្នក ស្នើ ឲរដ្ឋសភាបោះឆ្នោត ដែលជារដ្ឋសភា ក្បត់ និង បំពានសម្បថ ដែរ មានតំណាងរាស្ត្រ ជា សមាជិកក្រោមទង់ ***សង្គម*** *ដែលមានខ្ញុំជាប្រធានចលនា ហើយខ្ញុំ មានប្រជារាស្ត្រ មានសេចក្តី ស្មោះត្រង់នឹងខ្ញុំ មិនអាចសាបសូន្យទៅបាន នៅក្នុងករណីបែបនេះ ខ្ញុំនឹងទុក ប្រជាមិតិ នេះ គ្មានតម្លៃ អ្វីឡើយ….។*

3. ចម្លើយ រដ្ឋាភិបាល ភ្នំពេញ

ថ្ងៃទី ៥ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧០ ទីស្តីការ ក្រសួង ឃោសនាការ ធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ បញ្ជាក់ជាផ្លូវការ នូវហេតុផល នៃការទំលាក់ សម្តេច សីហនុ ពីដំណែង ព្រះប្រមុខរដ្ឋ មានសេចក្តី ជាសង្ខេប ដូច តទៅ៖

«បន្ទាប់ពីមាន ប្រជាបាតុកម្ម នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៦០, សម្តេច សីហនុ ត្រូវបាន តែងតាំង ជា ព្រះ ប្រមុខរដ្ឋ តាមការប្រកាស របស់ ប្រធានរដ្ឋសភា ក្នុងកិច្ចប្រជុំ ជាសារណៈ ដោយគ្មានមានការ បោះឆ្នោត អ្វីនោះឡើយ។ ក្រោយពីបានធ្វើប្រកាសរួច សមជិក សភាជាតិ គ្រាន់តែនាំគ្នា ទះ

ដៃ សរសើរ តែប៉ុណ្ណោះ។ ផ្ទុយទៅវិញ ព្រឹត្តិការណ៍ ថ្ងៃទី១៨មីនា បន្ទាប់ពីមានបាតុកម្ម ប្រឆាំងនឹង សីហនុមក សមជិក សភាជាតិ បានធ្វើការបោះឆ្នោត ជាសាធារណៈ នៅកន្លែង វេទិកា រដ្ឋសភា សំរេច ហូតងារ សម្តេច សីហនុ ពីមុខដំណែង ដែលមាន ៩២ សម្លេង បោះហូតងារ ក្នុងចំណោម អ្នកបោះឆ្នោត ៩២នាក់។ ឯចំណែក នីតិវិធី ទំលាក់ នេះទៀត វាស្របគ្នា និង នីតិវិធីតែងតាំង គ្រាន់តែ នីតិវិធី ហូតងារ វាមានលក្ខណៈច្បាប់ រ៉ឹងប៉ឹង ជាង នីតិវិធិ តែងតាំង ព្រោះមានការបោះឆ្នោតជាសម្ងាត់ នៅទីកន្លែង វេទីការ ដែលបញ្ជាក់ ថា វា ជានីតិវិធី ស្របច្បាប់។

ដោយអាស្រ័យលើច្បាប់ នូវសណ្ឋាន នៃភាពស្របនិយម[65] វិធានណាមួយ ដែលសភាមួយ ធ្លាប់បានធ្វើ, សភាមួយទៀត ក៏អាចធ្វើ បានដែរ។ ដូច្នេះ សភា នៅឆ្នាំ ១៩៦០ តែងតាំង សម្តេច សីហនុ ជា ប្រមុខរដ្ឋ, សភា បច្ចុយប្បន្ន ក៏អាច ហូតងារ ព្រះអង្គ វិញបានដែរ។ ដូច្នេះ វាមិនចំបាច់មាន បទបញ្ញាតិ អ្វីនោះទេ ក្នុង វិធី ហូតងារនេះ។ ព្រោះថា នៅក្នុង រដ្ឋធម្មនុញ្ញខ្មែរ ឆ្នាំ ១៩៤៧, មានតែ ព្រះមហាក្សត្រ មួយគត់ ដែល តែងតាំងឡើង អស់មួយជីវិត។ ហើយ នៅពេល ដែល រាជបល្ល័ង្ក នៅភាពទំនេរ ក្រុមព្រឹក្សា រាជសម្បត្តិ ត្រូវជ្រើសរើស ព្រះមហាក្សត្រថ្មី (មាត្រា ៣០)។ នៅក្នុង កាលៈទេសៈ ណាមួយ ដែល មិនអាចតែងតាំង ព្រះមហាក្សត្យ បាន ក្រុមព្រឹក្សា រាជសម្បត្តិ ត្រូវ បោះឆ្នោត ជ្រើសរើស ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ ដើម្បី ទទួលកាន់កាប់ ជា បណ្តោះអាសន្ន រាជាបុព្វសិទ្ធិ (មាត្រា ៣០ ស្ទួន)។ បើពុំអាចជ្រើសរើស ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ បាន ទើប ត្រូវជ្រើសរើស ប្រមុខរដ្ឋ ដើម្បីជំនួស ក្រុមព្រឹក្សានេះ(មាត្រា ១២២)។ ដូច្នេះ ប្រមុខរដ្ឋ គ្រាន់តែជំនួស ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ ជាបណ្តោះអសន្នតែប៉ុណ្ណោះ។ ហេតុនេះ ប្រមុខរដ្ឋ គ្មានសិទ្ធិលើសពីក្រុមព្រឹក្សារាជានុសិទ្ធិ ដែលខ្លួន ជំនួស នោះទេ។ តែបើ ប្រមុខរដ្ឋ ទាមទារ សិទ្ធិ ជា បុគ្គលពិសិដ្ឋ មិនអនុញ្ញាតឲរំលោភលើខ្លួនបាន ហើយកាន់ដំណែង អស់មួយជីវិតដូចព្រះមហាក្សត្រ បុគ្គលនេះ គេទុកជា អ្នកដណ្តើមរាជ្យ ឬអំណាចនោះឯង។

បើយោងតាម រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៤៧ (មាត្រា ៣០ស្ទួន) អាណត្តិ របស់ ប្រមុចរដ្ឋ មានរយៈស្មើនិង ការតែងតាំង ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ គឺ រយៈពេល **អង្គនីតិបញ្ញត្តិ**[66] (៤ឆ្នាំ) តែប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះ តាម **តក្ក**[67] រដ្ឋធម្មនុញ្ញ, ប្រមុខរដ្ឋ ត្រូវតែជ្រើសរើស តាមការបោះឆ្នោត នៅដើម រយៈពេល អង្គនីតិបញ្ញត្តិ និមួយៗ។ នៅត្រង់ចំណុចនេះឯង ដែល សម្តេច សីហនុ បំពានច្បាប់ ដូច្នេះ ព្រះអង្គ អស់មានងារ ជាព្រះប្រមុខរដ្ឋ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៦៥ មកម្លេះ ព្រោះព្រះអង្គមិនបាន

---

[65] ដោយអស្រ័យលើច្បាប់ នូវសណ្ឋាន នៃភាពស្របនិយម= According to the rule of the parallelism of the shapes។

[66] អង្គនីតិបញ្ញត្តិ= អាណត្តិ របស់ រដ្ឋសភា ; Term (of office)។

[67] តក្ក= សមហេតុសមផល ; Logical។

តែងតាំងជាថ្មីតាមការបោះឆ្នោត ពីសំណាក់ អង្គនីតិបញ្ញត្តិ ថ្មី។ តាំងពីឆ្នាំ១៩៦៥ ព្រះអង្គកាន់ដំណែងឥតស្របច្បាប់ មិនតែប៉ុណ្ណោះ គឺ ព្រះអង្គ គ្មានសមត្ថភាព ថែមទៅទៀត។

សម្តេច សីហនុ សន្មត់ថា មានតែ វិធី ប្រជាមតិទេ ទើបអាច ទំលាក់ ព្រះអង្គ ពីមុខដំណែងបាន។ ក្នុង រដ្ឋធម្មនុញ្ញខ្មែរ ឆ្នាំ ១៩៤៧ ប្រជាមតិ អាចប្រព្រឹត្ត នៅក្នុង ករណី ណា ដែល រដ្ឋសភានិង សាមាជជាតិ មាន ការខ្វែងយោបល់គ្នា ហើយនៅ ក្នុង ករណី នេះទៀត គឺមានតែ រដ្ឋសភាតែមួយគត់ ជាអ្នក ប្រកាសធ្វើ ប្រជាមតិ លើបញ្ហា ដើម្បីដាក់ជូនឲ សមាជជាតិ ឲធ្វើការសម្រេច តាមលទ្ធផល នៃប្រជាមតិ។ ម៉្យាងទៀត តាម ច្បាប់ ព្រហ្មទណ្ឌ, សម្តេច សីហនុ អាចនឹងទទួលទោសបទឧក្រិដ្ឋ ព្រោះទ្រង់បានបំពាន រដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃ ព្រះរាជាណាចក្រ ដូចមានចែងនៅ ក្នុងមាត្រា ២២១ នៃ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌថា **ឧបឃាត**[68] ណាមួយ ដែលមាន គោលបំណង ដូរ ឬ បំផ្លាញ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ត្រូវ ទទួលទោសបទឧក្រឹដ្ឋ ថ្នាក់ទី៣។

យ៉ាងណាម៉េច សម្តេច សីហនុ មិនដែល គោរព រដ្ឋធម្មនុញ្ញ និង ច្បាប់ នៃព្រះរាជាណាចក្រ ដូចយ៉ាងងអនុញ្ញាត ឲ នគបាល ចាប់ពលរដ្ឋខ្មែរជាច្រើន យកទៅសម្លាប់ចោលគ្រាន់តែមានមន្ទិលសង្ស័យ ថាជនទាំងនោះ ជាខ្មែរក្រហម តែប៉ុណ្ណោះ។ អំពើបែបនេះ ជាការបំពាន បទបញ្ញាតិនៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដែលធានា សេរីភាព ពលរដ្ឋ និង សុវត្ថភាព សាធារណៈ។ ឧបឃាតរបស់ សីហនុ ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ បានប្រព្រឹត្តិ ជាក់ស្តែង រួចទៅហើយ ដូច្នេះ វាមិនមែនជាពេលវេលា ត្រូវយកច្បាប់មក បកស្រាយ នោះឡើយ ផ្ទុយទៅវិញ ជាពេលវេលា យកច្បាប់មកអនុវត្តិ ដាក់ទណ្ឌកម្ម ដល់ជន ដែលបានប្រព្រឹត្តិ អំពើល្មើសច្បាប់ តែប៉ុណ្ណោះ។ អវត្តមាន នៃជនជាប់ចោទនេះ មិនអាចដូរធាតុ នូវកំហុសដែលជននេះ បានប្រព្រឹត្ត នោះបានឡើយ។

សម្តេច សីហនុ ញ្ញុះញ្ញង់ ឲទ័ពវៀតកុង ឈ្លានពាន ស្រុកខ្មែរ ហើយ ឆុងឆាំង ប្រឆាំងនឹងការប្រកាស ជាតិមានអាសន្ន។ ទ្រង់ ដេញ **គ.អ.ត.** ចេញពីស្រុកខ្មែរ ព្រោះមិនចង់ឲគណកម្មាធិការនេះ មើលឃើញ វត្តមាន កងទ័ព វៀតកុង នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ។ ទង្វើនេះ ដែលនាំ សភាជាតិនិង រដ្ឋាភិបាល តម្រូវ ចាត់វិធានការទប់ទល់នឹង ហានិភ័យ នេះ ហើយ ប្រកាស ជាតិមានអាសន្ន។ ចរិតបែបនេះហើយ ដែល សម្តេច សីហនុ ថា ព្រះអង្គ ជាអ្នកស្នេហាជាតិ, ស្នេហាសន្តិភាព, ស្នេហាចិរភាពនយោបាយ, ស្នេហាច្បាប់ និង យុត្តិធម៌។

---

[68] ឧបឃាត= Attack។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ទស្សនៈ សម្តេច សីហនុ ហើយនិង រាជរដ្ឋាភិបាល ស្រោចស្រង់ជាតិ ដែលលើកមកបរិយាយខាងលើនេះ ជា ការជជែកតវ៉ា ជាសាធារណៈ នៃគូរវិវាទ ដែលយើងទុកឲ ខ្មែរបច្ចុប្បន្ន យកទៅពិចារណា អំពី ធាតុ នៃព្រឹត្តិការណ៍ ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ ថា ជាធាតុ រដ្ឋប្រហារ ប្រឆាំង សម្តេច សីហនុ ឬ ជា ការហូតងារ ព្រះអង្គ ស្របតាមច្បាប់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ។ ចំពោះយើងវិញ, យើង គ្មានការស្ទាក់ស្ទើនៅក្នុង**គតិ**[69] របស់យើងនោះឡើយ ព្រោះយើងទុក ការហូតងារ សម្តេច សីហនុ ពីដំណែង ប្រមុខរដ្ឋខ្មែរ ជាប្រតិកម្ម នៃ ប្រជាជាតិខ្មែរ ប្រឆាំងនឹង អំពើក្បត់ជាតិ របស់ ព្រះអង្គ។ ប្រតិកម្ម នេះ មានឡើង ក្នុង គ្រោងច្បាប់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ហើយនិង គតិ អហឹង្សា ស្របតាមចរិតខ្មែរ ជាអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ដែលជាសាសនា ស្រឡាញ់ សន្តិភាព។ តែយើងដឹងថា សម្តេច សីហនុ យកការសងសឹក ដាក់កំហឹង បង្កើត សង្គ្រាម នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ អនុញ្ញាតឲ ទ័ពវៀតកុងកុម្មុយនិស្ត វាយកងទ័ពជាតិខ្មែរ ដើម្បី ដណ្តើមអំណាច តែប៉ុណ្ណោះ។ យើងដឹងថា ចំណង់នូវអំណាច និង ការសងសឹក របស់ សម្តេច សីហនុ នេះ មានផលប៉ះពាល់អាក្រក់ ដល់ជាតិខ្មែរ នាំប្រទេសខ្មែរ បច្ចុប្បន្ន ក្លាយ ជា ប្រទេសអាណានិគម វៀតណាម ដែលមាន របបរាជានិយមជា **សំចោរ**[70] មាន គណបក្សប្រជាជន និង គណបក្សសង្គ្រោះជាតិ ដែលជាគណបក្ស បាវបំរើប្រយោជន៍យួន ជា ឧបករណ៍ យួន សំរាប់ និគ្រោះ ប្រជាជនខ្មែរ។

[69] គតិ= Esprit។

[70] សំចោរ= ចូលដៃ ; Partner។